

Dějiny české a slovenské sociologie

Státním plánem byl katedře sociologie na filosofické fakultě UJEP v Brně (vedoucí doc. dr. J. Solař CSc.) uložen úkol X-1-14, tj. sepsat dějiny české a slovenské sociologie. Brněnská katedra sociologie jako hlavní koordinátor práce od počátku samozřejmě počítala s tím, že slovenské vědecké instituce se ujmou té části úkolu, jež se týká slovenské sociologie. V tomto smyslu byla navázána spolupráce s vedoucími a se spolupracovníky katedry sociologie na filosofické fakultě Komenského university v Bratislavě a Sociologického ústavu Slovenské akademie věd.

Úkol sepsat dějiny československé sociologie zahrnuje úkoly:

1. Rozhodnout o koncepci a periodizaci dějin naší sociologie.
2. Koordinovat a evidovat práci.
3. Poskytovat konzultace mladším spolupracovníkům, jimž filosofická a obecně sociologická problematika naší předválečné sociologie není známa.
4. Zajistit zveřejnění hotových prací.
5. Zajistit spolupracovníky.

Naznačeným směrem se rozvíjela činnost katedry. Pokud jde o koncepci a periodizaci dějin naší sociologie, připravila užší komise (J. Macků, J. Solař, J. Obrdlíková) předběžný návrh, který se snaží o začlenění vývoje čs. sociologie do domácího a světového politicko-hospodářského dění i do kulturního, filosofického a vědeckého i specificky sociologického vývoje myšlení u nás a v zahraničí evropském i světovém. Kombinací zřetelů politických a filosoficko-sociologických jako kritérií dospěla komise k této periodizaci:

1. Období sociálně filosofické (do r. 1882) — do Masarykova příchodu na pražskou universitu.
2. Období nastupujícího pozitivismu (kritického realismu) do konce 1. světové války.
3. Období rozvoje empirické sociologie — za 1. republiky.
4. Období rozvoje sociologických výzkumů za druhé světové války a po ní, až do oficiální likvidace sociologie v roce 1949.
5. Období rozvoje marxistické sociologie — období oficiální neexistence sociologie a jejího obnovení.

Politické, národnostní a tím i kulturní zřetely vedou k rozlišení české a slovenské sociologie. O praktických důsledcích tohoto dělení už byla zmínka. Ze stejného hlediska

je problémem, zda počítat i s českými a slovenskými sociology v zahraničí. Politicko-ideologický zřetel rozzěluje naši sociologii na marxistickou a nemarxistickou. Přitom vyvstává otázka, kam řadit sociology z první republiky, kteří vycházeli z Marxe, ale nedrželi se oficiální komunistické ideologie. Závislost sociologie na jiných vědách nese s sebou rozlišení různých sociologických směrů uvnitř period (sociologie mechanistická, biologizující, psychologizující). Problémem je, do jaké míry se má v dějinách sociologie počítat se sociální psychologii.

Vlastní vývoj sociologie přináší klasifikaci podle problémů, které byly řešeny (obecná sociologie, systém, metoda; výzkumy; tzv. oborové sociologie); analýzu sociologických časopisů a časopisů širě kulturních, pokud přinášely články se sociologickou problematikou; uplatnění sociologického hlediska v jiných sociálních vědách (v právovědě, folkloristice, jazykovědě, estetice, vědě o náboženství apod.).

I na Slovensku byla vytvořena užší komise pro vypracování koncepce dějin slovenské sociologie (A. Sirácky, J. Karásek, M. Katriak, T. Ollík, D. Slávik a J. Uher). Základem jednání se stal návrh, který vypracoval D. Slávik.

Ujasnit problematiku dějin čs. sociologie pomohla dosud největší akce hlavního koordinátora, totiž veřejné zasedání katedry sociologie (ve spolupráci s městským výborem SA a se sekci pro obecnou sociologii a dějiny čs. sociologie při brněnské odbočce ČSS), konané v dubnu roku 1966 v Brně. Hlavní referáty přednesli: Jan Macků (*K pojetí Brněnské sociologické školy*) a Juliána Obrdlíková (*Sociologická metoda I. Arnošta Bláhy*). V kratších referátech bylo zhodnoceno dílo Tomáše Čepa v sociologii venkova (B. Pšír), Antona Štefánka jako teoretika národa a národnosti (Dušan Slávik), Bruno Zwickera (Mojmír Hájek). Diskusní příspěvky se týkaly problému hodnocení v sociálních vědách (J. L. Fischer, H. Steiner, B. Slejška), Brněnské sociologické školy (J. L. Fischer, M. Hájek, M. Ovesný, J. Obrdlíková) a vymezení pojmu kritického realismu v české sociologii (J. Obrdlíková). Referáty i většina diskusních příspěvků byla zpřístupněna vědeckým pracovníkům ve Sborníku, který připravil městský výbor SA v Brně. Dospět ke konečnému rozhodnutí o periodizaci, utřídění problematiky a pojetí dějin čs. sociologie bylo hlavním cílem symposia, které hlavní koordinátor připravil v Brně ve dnech 19.—20. června 1967. Tohoto účelu sloužil jak rozšířený elaborát

J. Macků, J. Solař a J. Obrdlíková, tak zejména hlavní referát prof. Karla Gally (*Vývojové tendence české sociologie*) a T. Ollika (*O koncepci dějin slovenské sociologie*). Jiným cílem symposia bylo seznámit s metasociologickými problémy čs. sociologie v kratších referátech o českém pozitivismu, kritickém realismu a českém hegelianství v našem sociologickém myšlení; s typy funkcionální metody a s jejím uplatněním v české sociologii; i s hotovými pracemi (z dějin sociologie národnosti, sociologie venkova, města, rodiny, mládeže, dětství, sociologických výzkumů apod.). A nikoli nejmenším cílem zasedání bylo, aby si účastníci, pokud tak již neučinili, vybrali téma své práce a závazně se k ní přihlásili.

Z hlediska pracovní evidence a koordinace přísluší brněnské katedře sociologie též úkol zjistit všechno, co v oboru dějin čs. sociologie bylo dosud vykonáno. Na souborné práce ukázal Jan Macků v referátu *Brněnská sociologická škola* (viz výše). Vedle toho se brněnská katedra sociologie obrátila s žádostí o spolupráci na státní knihovnu v Praze a od B. Šimákové, vedoucí sociologického dokumentačního oddělení, získala příslib spolupráce.

Prvním publikačním činem bude monografické číslo *SC*, věnované dějinám čs. sociologie (rediguje Josef Solař, autoři článků: Vl. Čech, J. Macků, I. Možný, L. Nový, J. Obrdlíková, M. Ovesný, D. Slávik, J. Solař, M. Trapl, St. Tauber).

Spolupracovníci na úkolu jsou jednak interní i externí členové brněnské katedry sociologie (J. Solař, I. Možný, J. Kadlec, M. Hájek, M. Ovesný, J. Macků, H. Steiner, J. Obrdlíková, D. Slávik), jednak významní členové jiných vědeckých pracovišť (L. Svoboda, K. Galla, E. Urbánek, J. Tauber, Vl. Čech, J. Šiklová a V. Kaprová z Prahy; Fr. Křenek, J. Karola a J. Pšir z Brna). Spoluprací se sekci pro obecnou sociologii a dějiny čs. sociologie při brněnské odbočce ČSS se podařilo získat i další, zejména starší sociology jako spolupracovníky (J. Král, J. L. Fischer, M. Trapl, J. Hanáček). Celkem se v českých zemích přihlásilo ke spolupráci 33 sociologů, na Slovensku 21. Oficiálně jsou evidováni: Josef Solař (*Politika a ideologie v dějinách čs. sociologického myšlení*); Jan Macků (*Hlavní etapy v čs. sociologii*); Juliána Obrdlíková (*Obecná sociologická metoda I. A. Bláhy: Cinnost I. A. Bláhy v Sociologické revui*); Josef Karola (*Problematika sociologie umění v díle T. G. Masaryka*); Dušan Slávik (*Sociologie národa a národnosti ve slovenské sociologii*; *Sociologické dílo Antona Štefánka*); Jiřina Šiklová (*Dějiny pražské sociologické školy*) a Vladimír Čech (*Počátky sociologie průmyslu a průmyslového podniku v Československu*).

Práce již hotové jsou věnovány dílu I. A. Bláhy (Jan Macků: *Poznámky k strukturálnímu determinismu v díle I. A. Bláhy*, ve Sborníku FF Brněnské university, 1966, B 13;

Jos. Solař: *K sociologii politiky I. A. Bláhy* — připraveno pro monografické číslo *SC*; J. Obrdlíková: *Sociologická metoda I. A. Bláhy* — připraveno pro Sborník sociologických prací olomoucké odbočky ČSS; *Problém sociální situace v díle I. A. Bláhy* — připraveno pro monografické číslo *SC*.), sociologii průmyslu (Vl. Čech) a dějinám čs. sociologie obecně (Jan Macků: *O tradicích české sociologie*; Dušan Slávik: *Koncepce zpracování dějin slovenské sociologie*). Dušan Slávik kromě toho velmi iniciativně zajistil literární pozůstalost po prof. A. Štefánkovi jednak v Matici Slovenské, jednak na brněnské katedře sociologie. Mnoho času a úsilí věnoval též aktivizaci práce o dějinách slovenské sociologie za pomoci představitelů katedry sociologie v Bratislavě a Sociologického ústavu SAV.

Kromě již uvedené konference konané v červnu a monografického čísla *SC* je z připravovaných akcí nutno uvést německou *Čítanku z děl čs. sociologů* (Luchterhand, NSR; red. J. Solař), *Čítanku čs. sociologie* (red. J. Obrdlíková a D. Slávik) a *Sborník k nedožitým devadesátinám I. A. Bláhy* (Brněnská sociologická škola).

Na závěr prosíme ty čtenáře, kteří mají zájem o práci na dějinách čs. sociologie, aby se přihlásili na katedře sociologie na FF UJEP v Brně, Arne Nováka 1.

Juliána Obrdlíková

Kolokvium o práci v pospolitosti socialistického podniku

Sociologie v NDR, která se v posledních třech letech rozvíjí se značnou intenzitou, má tři výrazné rysy:

1. Důraz na přesnou, logickou analýzu pojmů, s nimiž operuje; velkou péči věnuje definicím.
2. Silné, snad až poněkud jednostranné zaměření na problematiku sociologie průmyslu a průmyslové práce, ekonomické sociologie vůbec. (Velká část sociologických pracovníků jsou dřívější ekonomové.)
3. Vcelku příznivě akceptovaná koordinace z jediného centra. Tzv. generální sociologické téma NDR, jehož nositelem je vědecká rada pro sociologické bádání v NDR, je jednotlivými svými úseky rozděleno na všechna pracoviště. Tak například sociologické oddělení Lipské university pracuje v jeho rámci na otázkách dělnické mládeže, sociologické oddělení University Martina Luthera v Halle na problematice vztahů pracovníků k práci, zejména z hlediska změn podmíněných počínající vědeckotechnickou revolucí, akademické pracoviště v Berlíně zkoumá společenskou podmíněnost fluktuace¹ atd.

Sociologické oddělení berlínského Ústavu pro společenské vědy (Institut für Gesellschaftswissenschaften beim KZ der SED) se

¹ Viz informaci o konferenci na toto téma, uveřejněnou v Sociologickém časopise 1967 č. 1.